

внутрішній порядок, забезпечувати справний стан озброєння і техніки, проводити інструктажі, контролювати додержання вимог безпеки та своєчасно реагувати на їх порушення [2; 5; 6]. За таких умов безпека військової діяльності виступає не окремим елементом службової практики, а складовою управління повсякденною діяльністю підрозділів, бойової підготовки, охорони озброєння, режиму служби, інформаційної безпеки та правопорядку.

Отже, нормативно-правове регулювання безпеки військової діяльності в умовах воєнного стану є багаторівневою системою, що охоплює конституційні норми, закони України, акти стратегічного планування, статuti та спеціальні підзаконні документи. Її функціональне призначення полягає у створенні правових умов для збереження життя і здоров'я військовослужбовців, підтримання боєздатності військових формувань, правомірного застосування сили і засобів ураження, захисту інформації та забезпечення належного рівня військової дисципліни в умовах дії особливого правового режиму [1–8]. Для Національної гвардії України ця система має безпосередньо прикладне значення, оскільки визначає правові межі та організаційні засади виконання покладених на неї завдань у сфері оборони держави та забезпечення державної безпеки [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII.
3. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021.
5. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV.
6. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV.
7. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII.
8. Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Збройних Сил під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України : постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 № 828.

ЧУМАК ОЛЕКСАНДР ІГОРОВИЧ

студент кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КУРТОВ АНАТОЛІЙ ІГОРОВИЧ

кандидат технічних наук, доцент завідувач
кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-
юридичний інститут Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В АРМІЇ УНР КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІЗ СИСТЕМОЮ НПВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Національно-патріотичне виховання у збройних силах постає фундаментальною складовою формування боєздатного війська, оскільки воно забезпечує не лише ідейну єдність

особового складу, але й визначає рівень його морально-психологічної готовності до виконання бойових завдань. В умовах боротьби за державність роль такого виховання набуває особливої ваги, адже саме воно перетворює військову службу з формального обов'язку на свідомий акт захисту національних інтересів. Аналізуючи стан виховної роботи в Армії УНР крізь призму праць Олександра Удовиченка, Миколи Капустянського та Михайла Омеляновича-Павленка, а також зіставляючи цей досвід із сучасними реаліями Збройних Сил України, можна дійти висновку, що роль особистості командира залишається незмінним фундаментом стійкості війська, хоча за останнє століття інституційні підходи зазнали фундаментальних трансформацій.

У період Української революції 1917–1921 рр. національно-патріотичне виховання формувалося в екстремальних умовах становлення державності. Його ідейною основою виступала концепція національного визволення, яка безпосередньо впливала на мотивацію кожного козака та старшини. Як зазначає М. Капустянський, українські частини нерідко демонстрували надвисокий рівень бойового духу навіть за умов гострого матеріально-технічного дефіциту, що підтверджує першочерговість ідейного чинника над матеріальним. Проте виховна робота в Армії УНР не була чітко структурованою системою в сучасному розумінні цього слова. Вона являла собою сукупність розрізнених ініціатив окремих ідейних старшин. Попри створення культурно-освітніх відділів та спроби централізації впливу через військову пресу, як-от часопис «Українська Ставка», державний апарат так і не зумів вибудувати єдину вертикаль через брак кадрів, низький рівень грамотності мобілізованих та постійні ідеологічні коливання між соціалістичними та суто націоналістичними підходами.

Генерал О. Удовиченко у своїх спогадах слушно зауважував, що дисципліна та дух трималися лише там, де командир був безпосереднім авторитетом і живим провідником національної ідеї. У частинах із байдужим офіцерським складом відсутність системного виховання миттєво призводила до розладу серед особового складу та вразливості перед більшовицькою пропагандою. Важливим виховним інструментом того часу був метод безпосередньої живої агітації – командири збирали підлеглих на «мітинги-бесіди», де простою мовою пояснювали мету боротьби. У сучасних Збройних Силах України ця ініціатива трансформувалася в професійну роботу підрозділів з морально-психологічного забезпечення (МПЗ). Якщо раніше успіх виховання залежав виключно від ораторського таланту конкретного старшини, то зараз командир має методичну підтримку, нормативну базу та засоби масової комунікації, що дозволяє протидіяти ворожим інформаційно-психологічним операціям (ІПСО) значно ефективніше.

Порівняльний аналіз показує, що сучасна система НПВ у ЗСУ має беззаперечні переваги в системності та масштабі охоплення. Вона закріплена наказами Міністерства оборони та статутами, що забезпечує безперервність процесу: від вивчення історії України в навчальних центрах до організації дозвілля безпосередньо в районах виконання завдань. Проте досвід Армії УНР нагадує нам про важливість «органічності» виховання. Виховання в добу визвольних змагань часто відбувалося всупереч обставинам, на чистому ентузіазмі, що створювало особливу емоційну єдність між командиром та солдатом. Сучасна інституціоналізація, попри свою ефективність, іноді ризикує перетворити патріотичне виховання на формальність, тому поєднання системності ЗСУ з ідейною щирістю досвіду УНР є ключем до успіху.

Окремим аспектом порівняння є використання військової символіки та культу звичаїв. В Армії УНР героїзація минулого трималася на аматорських історичних лекціях про козацьку славу. Сьогодні ж ми бачимо повернення до цих традицій на державному рівні: назви бригад на честь видатних полководців (як-от Залізна дивізія О. Удовиченка чи Чорні Запорозжці), зміна одностроїв, запровадження нових вітань та церемоніалів. Це створює тяглість поколінь, де сучасний борець ЗСУ відчуває себе прямим спадкоємцем героїв 1919 року. Моральне піднесення, яке описував М. Омелянович-Павленко під час Першого Зимового походу, сьогодні знаходить своє відображення у стійкості українського війська під час повномасштабного вторгнення.

Отже, національно-патріотичне виховання в Армії УНР та Збройних Силах України має спільну ідейну основу - захист державної незалежності та національної ідентичності. Головна відмінність полягає у формі реалізації: від індивідуального лідерства та імпровізації в минулому до інституційної системності та професійної підготовки в сучасності. Досвід Армії УНР доводить, що навіть за відсутності ресурсів, але за наявності потужного ідеологічного стрижня, військо здатне виконувати завдання в безнадійних ситуаціях.

Сучасні Збройні Сили України, успадкувавши цей дух, доповнили його організаційною міццю, що робить виховний процес не лише засобом мотивації, а й стратегічною зброєю у війні за виживання нації. Тяглість військових традицій, відродження історичної пам'яті та незмінна роль командира як етичного орієнтира залишаються тими чинниками, що забезпечують боєздатність українського війська крізь віки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України від 09.04.2015 № 314-VIII Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення 28.03.26).
2. Наказ МОУ від 14.08.2024 № 554 «Про затвердження Концепції військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text> (дата звернення 28.03.26).
3. Капустянський М. Похід українських армій на Київ–Одесу в 1919 році. Київ: Темпора, 2004. 557 с.
4. Омелянович-Павленко М. Спогади командарма (1917-1920). Київ: Темпора, 2007. 608 с.
5. Сидоренко Л. Пропагування героїзму та мужності в роботі клубу військової частини як складової національно-патріотичного виховання в Збройних силах України. Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал.
URL: https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/02.03.2023/pdf/37-47.pdf
6. Удовиченко О. Україна у війні за державність: історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил, 1917–1921. Київ: Україна, 1995. 205 с.

ШАПОВАЛ АРТЕМ ЮРІЙОВИЧ

Київського інституту Національної гвардії України

КОБА ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
Київський інститут Національної гвардії України

ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ: ЮРИДИЧНІ ВИКЛИКИ ТА СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України стабілізаційні заходи набувають стратегічного значення для відновлення державного контролю, забезпечення громадської безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій. Науково-правовий аналіз виявляє суттєві колізії та прогалини в законодавстві, які безпосередньо уповільнюють процес стабілізації: відсутність уніфікованого законодавчого визначення «стабілізаційних заходів» (лише підзаконний термін «дії із стабілізації ситуації» в Постанові Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 № 486 [3]); колізія між ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII (пріоритет військового командування та військових адміністрацій на територіях, де ведуться бойові дії) та нормами про поступову передачу повноважень цивільним органам (Закони